

133502

Biblioteca populară a Asociațiunii „Astra“.

Anul al 25-lea.

Nr. 220

1935.

Munți, animale și pământ

de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ioan Pop-Reteganul.

Publicație periodică a „Asociațiunii“.

Editura Asociațiunii „Astra“, Sibiu, Strada Șaguna 6.
Tiparul Institutului de arte grafice „Dacia Trăiană“, s. a., Sibiu.

Pretul 5 Lei.

**„Asociațiunea pentru literatura română
și cultura poporului român“, „ASTRA“.**

Intemeiată în 1861.

**PREȘEDINTE DE ONOARE:
M. S. Regele CAROL II.**

Președinte activ:

Dr. Iuliu Moldovan.

Vice-președinte:

Dr. Gh. Moga.

Vice-președinte:

Dr. Gh. Preda.

Comitetul central al „Asociațiunii“ numără 50 de fruntași din toate păturile societății românești.

**E datoria fiecărui bun
român să sprijinească „Aso-
ciațiunea“, cetind publicațiile
ei și înscriindu-se de membru.**

Taxele de membru sunt următoarele:

Membru fondator al Casei Naționale, odată pentru totdeauna	Lei 5000—
Membru fondator al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna	„ 1000—
Membru pe viață al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna	„ 500—
Membru activ al „Asociațiunii“, anual	„ 50—
Membru ajut. al „Asociațiunii“, anual	„ 10—

531595

Biblioteca populară a Asociațiunii „Astra“.

Anul al 25-lea.

Nr. 220

1935.

Munți, animale și pământ

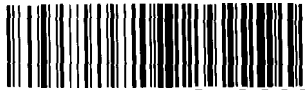
de

Ioan Pop-Reteganul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201504416

Publicație periodică a „Asociațiunii“.

**Editura Asociațiunii „Astra“, Sibiu, Strada Șaguna 6.
Tiparul Institutului de arte grafice „Dacia Trăiană“, s. a., Sibiu.**

Prețul 5 Lei.

133502

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ioan Pop-Reteganul.

Cuvânt înainte.

Tocmai treizeci de ani s'au împlinit în 3 Aprilie 1935 de când a închis ochii neobositul scriitor popular Ioan Pop-Reteganul. Avea 52 de ani. Muncise din greu, lăsând „lăzi întregi de manuscrise, de tot soiul“, povești și snoave populare, cântece, chiuituri, bocete, sfaturi din economia câmpului, de îngrijirea vitelor, povește pentru colegii învățători, articole pentru familiile de prin orășele, și multe altele. A fost un stup, care a roit din plin. Se simțea bine scriind și uita necazurile zilei, el, „biet dascăl sărac care trăiește din mica pensie de 26 coroane lunare, cu șapte membri“, cum seria domnului profesor N. Iorga, care adaogă: „o viață mai tăcută și mai smerită decât aceasta nu se poate închipui“.

N'a fost I. Pop-Reteganul omul banchetelor, a vorbelor înforfoiate, ci slujitorul cin-

stit, muncitor, în ogorul cultural, care cu peana sa mult bine a adus poporului dela țară.

Despre el am scris în diferite rânduri — mai pe urmă în broșura bibliotecii noastre Nr. 199: „Odinioară și acum“, în care se găsește minunate pagini de aduceri-aminte din copilărie și o caracterizare a omului și a scriitorului.

Acum, când ne plecăm capul, gândindu-ne la el, când se împlinesc 30 de ani dela moartea sa — amintim aici, că „Astra“ s'a îngrijit, prin despărțământul în care se află comuna Reteag, să-i așeze o placă comemorativă, o piatră de marmoră de aducere-aminte, pe casa unde a trăit și a muncit în anii din urmă ai vieții sale. (Vezi și Călin-darul nostru pe anul 1935, cu fotografia.)

Horia Petra-Petrescu.

Detunata.

— Legendă. —

Spun cei știuți, că nici lumea n'a fost delă început tot lume, necum să fi fost lucrurile în ea tot cum le vedem azi. Dumnezeu știe care, când a început a fi și când va înceta de a mai fi așa precum este astăzi. Zice că odată, în timpurile cele vechi, pe când lumea era mai tinăvă și prin urmăre mai bună și mai frumoasă, atuncea și munții erau numai cât mușnoatele, iar Dunărea și apele cele mari erau numai niște părăuase, mările erau băltoace pline de broaște, iar de oameni nici pomană. În unele țări trăiau *zinele* iar în altele *uriașii*.

În Ardeal au viețuit pe atunci zinele, împărțite în mai multe republice; erau însă precum ne spune tradițiunea mitologică și

câteva state urieșești în Ardeal, dar acele pare-mi-se că au fost regate despotice. Destul că zinele erau vecinele uriașilor... precum se întâmplă și între vecini, câte odată, câte o urajbă, ceartă și neînțelegere, care ne îndeamnă să facem răsmellță, așa se întâmplă și între neamul zinelor și uriașilor.

Numai puține zine scăpară din încăerarea cea din urmă, cele mai multe căzură în lupta pentru neatârnare, iar uriașii începură a le prăda țara, că doară erau păgâni.

Pre când oastea uriașilor năpusti asupra zinelor Ardealului și dărimă cetate după cetate pustiind patria Zinelor, pre când bieteles zine fugeau desnădăjduite în toate părțile, cu lacrămile pe obraz, cu părul despletit, unele fără crătință, aitele fără șorț dinainte, scăpându-și poate bieteles răvășele de dragoste, pe atunci s'a așezat în ținutul unde azi e comuna Buctum, în Munții Apuseni, lângă Abrud, un căpitan de uriași, care era fiară sălbatică față cu zinele, era groaza lor; de suflarea lui se înspăimântau și frunzele, de pășirea lui se îngrozea căprioara, iar de răcnetul lui tremurau urșii și mistreții ca varga; era uriaș și pace!

Atunci poporul zinelor — cât a ma scăpat din clacă, s'a retras între munți dinaintea acestui uriaș turbat, fără să se poată odihni dinaintea lui chiar și aci — afară de o zină, care rămăsese ascunsă în codri deși ai munților. Eu cred că zina aceasta a cântat mai întâi cântecul :

*In munți e libertate,
Căci aburii cei răi
Din văi nu pot străbate
Prin aier sus la ei!*

Dela ea s'ar fi dus vorbele acestea din gură 'n gură, din neam în neam, până ce poetul Andreiu Murășanu le-a scris, ca să nu piară.

Dar ăst căpcân al urlașilor, ce și-a fost așezat reședința în Buciumani, avea un fecior, apoi ce fecior! frumos și voinic cât nu-i mai aflat păreche, apoi avea o inimă bună, de ai fi jurat că nu-i fecior de urlaș, cu toate aceste în multe rânduri a dovedit curaj atât de mare cât chiar urlașii îl numeau erou (viteaz).

Prin învingerea zinelor a trăit și el în Buciumani, cu tatăl său; însă nu-i plăcea

nici decum de singurătate și ca să o alunge dela sine începu să umble la vânat prin munții străbuni, seculari, prin Cruțul și Corabia, prin Frăsinul și Dulcoiu, prin Găina și Dealul mare și el mai știa pre unde; cine mai poate ști pre unde mai âmbă vânătorii dacă ies de acasă?!

Feciorul uriașului se chema Dalcar și era frumos, atât de frumos cât fără vote eucerise inima multor fete de uriaș, cu toate că el se purta rece cu ele, necunoscând încă dragostea. (Cine știe cum s'o fi numit acea poamă în limba uriașilor?)

Odată umblând iară la vânat — patima vânatului îl duse departe de locuința sa și înoptă în munți. Acolo se culcă, temându-se să nu se înfunde mai tare în cei codri neumblași, dar nu putu să adoarmă, că pân' la ochii lui străbătu o rază de foc, iar pân' la ureche un cântec de harfă. Neputând dormi s'a ridicat și s'a dus tot cătră raza cea de foc, din cotro îi venea și sunetul. Când colo ce să vezi? Nu după mult umblet dă de o zină, cântând în harfă.

Cum dete zina de veste că o vede cineva, se retrase spăriată, dar junele o li-

niști, zicându-i: nu te teme, zinișoară, de nu ți-'oiu putea face vr'un bine, dar rău de bună seamă nu-ți voi face. Aș dori să te văd în toată viața mea și să nu-mi mai iau ochii de pe tine; nu fugi dară, stăi, să te văd mai bine. Tinăra zină se îmbărbătă la cuvintele junelui, pierdu frica și-l așteptă până se apropie de ea, atunci îi zise: Vei fi ostentit, băiete, vino de te odihnește.

Oare mai e lipsă să vă spun, că tinerii se îndrăgostiră foc din acea minută. Nu fiecare va ghici, că Dalcar a început a iubi pe frumoasa Ocna — așa se chema zina — încă din minuta când a auzit-o cântând în harfă, fără de a o vedea și Ocna încă începu a iubi pe Dalcar de când îi auzi cele dintâi cuvinte încurajătoare? Iac' așa se începu dragostea!

Dalcar se întoarse a doua zi acasă, dar nu ca pân' atunci, par'că-i lipsea ceva, se afla cam nu știu cum, gândea că-i în loc strein, așa era de gânditor. Tatăl său, vulpe bătrână, cum văzu una ca asta, îndată pricepu că Dalcar este îndrăgostit, ci nu-l mustră, dar nici nu se putu răbda să nu-i zică una alta, cum fac toți părinții. „Dragul meu

copil, cam văd eu ce-ți lipsește, cam gândesc eu ce bubă ai, de ești așa îngândurat; nu face însă nimic, așa e lumea, așa ne-am pomenit și așa ne-om sfârși, la feciori le-au fost dragi fetele și la fete feciorii; una însă bagă de seamă, să nu te pună păcatele să te îndrăgostești în zine, că sunt neam slab și cel mai dușmănos cătră noi, cătră neamul urieșesc. M-am și jurat, copile, m-am jurat pe barba mea, că voiu stârpi tot neamul zinelor, de aceea să nu cutezi a iubi o zină, că n'a fi bine, ba, dimpotrivă, să fii cel mai neîmpăcat dușman al lor, precum sunt și eu, tatăl tău și precum sunt ele cătră noi; așa te ia pe samă, copile!

Cam așa sfătuia tatăl pe copil, dar copilul cât oamenii, ba și mai mare, cât uriașii, asculta de ascultat cu cele urechi, ei picioarele tot îl duceau unde vrea inima și nu unde ar fi voit bătrânul cel nătâng. Mai în toată ziua mergea tinărul la vânat, mai în toată ziua nu vâna nimic, dar nu mergea odată să nu se întâlnească cu Oena, cu ibovnica lui, care-l aștepta cu atâta dor și sete, cu dragoste, cum numai zinele știau să-și aleagă iubiții. Mult timp petrecură ei în această iu-

bire înfocată, multe zile le-au fost mai dulei ca mierea tuturor stupilor din lume, multe ceasuri mai plăcute decât toate plăcerile vieții, dar, vai, și ei fură scoși din rai! Și ei trebuiră să cunoască adevărul zicălei :

După dragoste — suspin,

După dulceață — venin!

De câte ori se despărțeau, totdeauna trebuia să făgăduiască că mâne iară-și caută iubita, până atunci ea nu-l lăsa din brațe, iar după ce-i auzea făgăduința întărită cu jurământ, îl săruta de despărțire, un sărutat lung cât o zi din postul-mare și se ducea cântând către peștera sa, uitându-se adesea în urma iubitului ei, care încă-și arunca ochii peste umăr.

Amândoi erau fericiți, dar și nefericiți totodată; fericiți, fiindcă iubeau și nefericiți, că nu puteau fi pururea împreună. Fiecare din ei știa ce știa; el știa că Oena îl așteaptă cu iubire și ea știa că Dalcar vine de bună seamă, după cum au fost înțeleși și niciodată nu trebuia să aștepte prea mult. Dar un neastâmpăr se încuibase într'amândouă inimile și era destul pentru de a le face nefericite.

Odată însă trebui să aștepte zina prea mult și iubitul nu se mai ivea; mil de gânduri îi trecură prin minte: oare nu s'a primejduit cumva? Oare nu-i bolnav? Oare...? Oare...? dar nu se poate, eu nu cred să mă părăsească scumpul meu Dalcar, nu, el e cu mult mai bun, eu mult mai credincios decât să-și bată joc de mine; așa zicea Oena! Dar când credea că amu-amu îi vine iubitul, se văzu încunjurată de uriași nătângi, grosolanți, prostălăi, urși ca miezul nopții și crunți ca niște fiare sălbatice; o mână aspră o prinse de piept; ea scoase un țipet și se simți căzând, în urma mai multor lovituri cu arme ucigătoare, apoi se tăvăli în pulberea muiată de sângele ei și horeăia de moarte.

Intr'aceea ajunse și Dalcar și văzându-și drăguța moartă, străpunge cu arma sa pe ucigătorul ei, pe omorătorul de zină. Ucigașul era însă tatăl său, ceea ce văzând Dalcar, era ca nebun de durere, atât pentru tatăl său, cât și pentru iubita sa. De durere a răcnit ca un leu întăritat, iar la răcnetele sale au răspuns ca un ecou trăsnetele răsunătoare — după durduitul trăsnetelor pământul s'a deschis și a înghițit în sânul său!

atât pe fată, cât și pe fecior într'un mormânt. Iar căpitanul de uriași, cu toată oastea lui a fost răpit în fundul vulcanului — care se deschide de răcnetele lui Dalcar în tunetele certului — și focul mistuitor îi prefăceau în piatră. Din trupurile lor petrificate, stând în picioare, se formară curțile frumoasei Detunata, care apare ca o oaste petrificată.

Poporul mai zice că mult timp după aceea umbla pe aci în toate sările un duh, care ținea în mână o ceteră (vioară) neagră și cântând din ea își ascundea durerile. De aci apoi Detunata se mai numește și *Piatra, lăuta și cetera neagră*.

* * *

Cele păn' aci înșirate le scriseiu după cartea lui Kövári László: „Erdély-földe ritkaságai“ (Raritățile pământului Ardealului), dar pe când trăiam ca învățător în Bucium șasa, chiar sub Detunata, altecum auzii povestea ei și adecă dela vestitul bocotan Teodor Ciuca o auzii în următorul mod:

Detunata n'a fost nici ea de când lumea tot Detunată; ea e făcută, bună oară cum facem noi o șură, o casă, ori altă clădire

din material de lemn, numai cât de bună seamă e făcută de o mână mai tare, mai puternică, de mână de uriaș.

Urzitorul ei a fost o fată de uriaș. Ea mai avea o soră. Amândouă se gândiră să facă câte o cetate și și făcură, una „*Detunata stâncoasă*“, iar alta „*Detunata flocoasă*“. Și și una și alta lucrară bărbătește, dar odată, când erau mai gata, zise una din ele: soro, gătați-vei tu cetatea pe Sâmbătă seara? Iar aceea-i răspunse: „De va voi Dumnezeu, așa cred că voi fi gata, dar tu?“ — „Eu, zise cealaltă, ori va voi Dumnezeu ori ba, tot o gat pe Sâmbătă seara, de nu mai curând încă“. Și lucrară mai departe, dar colo, Sâmbătă seara, *Detunata stâncoasă* era gata, frumoasă, luminoasă, înaltă până în ceriu, cum numai la uriași s'a putut vedea așa cetate. Cealaltă soră nu-și pufu găta cetatea, din pricină că lucra fără ajutorul lui Dumnezeu și ce lucra ziua se surpa noaptea. Din pricina asta atât s'a mâniat și s'a înfuriat de tare pe soru-sa și pe cetatea ei, cât luă un bolovan mare cât un deal și trăsni cu el în cetatea cea mare și pompoasă, a surorii sale; cetatea s'a scu-

turat din temelii, s'a ruinat mult din ea, s'a prefăcut de loc în platră și i-a rămas numele Detunata.

Altă legendă a Detunății este următoarea :

Un jidov voi să-și facă aci o cetate mare, puternică. A și început a lucra, dar asta s'a întâmplat de mult, tare de mult, pe când erau și jidovii urlași, adecă pe când era lupul cățel și barna vișel. S'a pus deci jidovul cel urlaș la lucru și a lucrat și a lucrat, până a ajuns la ceriu cu lucrul. Dar în ceriu nu a putut străbate, căci pelița ceriului e foarte tare. Jidovul însă voia să străbată și în ceriu, cu orice preț, deci căută după un sfredel, să sfredelească el bolta ceriului și să poată el străbate acolo: sfredel nu află acolo de-a îndemână. Știa el că jos are sfredele destule, că doară bărdași la locurile lor. câte unelte folosesc și apoi el bărdaș era, din grinzi de brad făcuse toată cetatea până la ceriu. Trimite deci pe femeia sa, jupâneasa Ruhălă, jos, după sfredel. Acea, ce să facă, trebuie să asculte și merse în jos cum merse, cu mare greu, căci era tă-roasă (îngreunată), dar când fu la sulș nu mai putea de ostentă. Ce și vrei, doar e o

cafe de aici până la ceriu, să te cobori odată, apoi iar să te sui! Deci, suind ea cu mare greu, când o mai părăseau puterile, mai auzind și cum o înjură bărbatul, căci nu mergea mai iute, începu a plânge și a blăstăma: „Dare-ar Dumnezeu să te prăbușești și să te faci stan de piatră!“. atunci — paf! — un sunet nimereste cetatea jidovului atât de bine, încât toată o prăbușește până 'n temelie și se face piatră. Jidovul cu jidovanca zac îngropați sub ruinele cetății care — cum ziseu — fu de lemn și se petrifică după blăstămul jidovăncii și azi se numește Detunata. [Eu cred însă că poporul leagă de Detunata în acest caz legenda „Jidovului“, un deal lângă Zlatna.]

Altă legendă. Zice că Detunata i făcută de o fată mare, o fată de uriaș. După ce a gătat-o, a voit să se suie în vârful ei pe din afară, călare pe o pajură, nu pe dinlăuntru, pe trepte, cum se suise până atunci. Incalecă deci pe pajură și pune merinde pajurei un bou fript și o bute de vin. Și începe pajura a sbura, a se înălța și unde flămânzea îi tot da fata din carne, să mănec și din vin, să bea. Dar în darn îi fu toată truda, toată

încercarea, căci pajura și găta toată merindea și tot nu putu ajunge în vârful cetății, că era mare până 'n ceriu. Mai înălțându-se, flămândă, tot mai sus și mai sus, o părăsiră puterile, începu să cadă la vale și, atât pajura cât și fata, vedeau bine că nu-i modru să ajungă vii la suprafața pământului. Fata în desnădejdea ei, începu a blăstăma din spatele pajurei celei cu două capete: „Tune-te Dumnezeu și te facă piatră, cetate blăstămată; nu-i destul că m'am năcăjit cu tine până te-am făcut, acum îmi mai mânci și capul!”

Ruga-i fu ascultată, blăstămii se prinse. Când cădea ea cu pajura jos, se făcea praf și cenușe, un tunet sgudui cetatea din temelie și o prefăcu piatră, cum e până 'n ziua de azi, că fata cea de uriaș o făcuse din lemn și tunetul o nimeri atât de bine de rămăsese numai cât se vede. Detunata i-a rămas numele. Nici pajură cu două capete nu s'a mai văzut de atunci, nici fete de uriaș și nici cetăți așa de mari, cât să ajungă până la ceriu. Așa spune mitologia poporului!

În adevăr însă Detunata este un pisc de piatră de bazalt, compusă din prisme

marți de bazalt, ce stau din jos oblu în sus, ca și când ar fi niște arbori uriași unul lângă altul, în munții Abrudului, spre miazănoapte răsărit dela Bucium-șasa. Apare ca o casă mare, uriașă, în mijlocul unui islaz, înaltă de vreo 200 coți și în periferie de vreo mie de coți. Azi apare ca și când ar fi avut cândva o periferie cercuală, rotundă și ar fi căzut partea din spre apus. În Europa numai despre Scoția se zice că ar avea asemenea locuri.

Dela Detunata spre Vest e țara moșilor.

Locuitorii dela poalele Detunății sunt toți români metalurgi (băieși), oameni frumoși, ospitaleri, isteți. Portul lor e din cele mai frumoase porturi țărănești.

Capeânii.

— Legendă. —

Au fost niște uriași cu trup ca oamenii și cu cap de câne. Ei mâncau oameni. Pe care om îl puteau prinde — îl îngrășau cu sâmbure de nucă și cu vin roșu, apoi aprindeau focul în cuptorul cel cocător, ardeau

bine cuptorul, ștergeau vatra lui de cenușe și aruncau omul în cuptor și puneau o lespede mare de piatră în gura cuptorului, ca să nu mai poată ieși până s'a frige bine. Atunci îl scoteau și-l mâneau.

Oamenii — de groaza lor — se ascundeau prin păduri, prin peșteri și prin crepăturile pământului, dar și capcâni erau mișei, că dacă nu dau de oameni îi strigau pe nume: Tu, Anuță, Măriuță, Ioane, Pavele... haidați, că s'au dus capcâni! Și oamenii, crezând că îi strigă alți oameni, ieșeau de unde erau ascunși, iar capcâni îi prindeau și pe cei grași îi frigeau și îi mâneau numai decât, iar pe cei hitiuani (slabi) îi îngrășau cu vin roșu și cu sâmbure de nucă, apoi îi frigeau și-i mâneau.

Acum oamenii atâta erau de îngroziți de nu mai ieșeau din ascunzători, nici când îi strigau alți oameni de ai lor. Dar și capcâni erau îngrijați — că răbdau foame.

Atunci au adus capcâni la noi, în țară, fel de fel de pasări, de le zic *libuș* și le slobozire să sboare. Acele pasări sboară pe sus și unde zăresc pe vreun om fac ocol în ater, de-asupra lui, țipând: *libuș, libuș!*,

dând de veste capcânilor unde sunt oamenii, apoi acela veneau, îi scoteau din ascunzători și-i duceau la ei acasă și — atâta mai vedeau soarele.

Odată au prins capcâni pe trei fete tinere și frumoase, cari au fost ieșit din ascunzătoare și-și căutau smeură, să-și potolească foamea. Și cum le-au prins, le-au dat în samă la o strigoaie bătrână ce le grija de casă — pasă-mi-te, le era mamă, ori mătușă, ori știe han-tătar ce, și-i ziseră așa: Noi avem grabă mare de mers acasă, tu vezi până venim, feige una din acestea — să avem ce mânca.

Cu vorbele acestea se duseră capcâni, iar baba aprinse focul în cuptor și când era ars-gata, trase jarul cu cociorva și dă să bage pe-o fată în cuptor. Dar ea nu știa mult din limba oamenilor, numai de știa zice: „Ciuci fată pe lopată!“ Fata se făcu că nu pricepe. Atunci baba mai zise odată: „Ciuci fată pe lopată!“ Iar fata răspunse: „Ciuci babă, de-mi arată!“ Și baba se așeză pe lopată, să vadă fata cum e de șezut, dar atunci fetele tustrele — apucară coada lopății și — huzdup! — cu baba 'n cuptor și puseră

piatra la gura cuptorului. Apoi — raita, copile! — fugeau mâncând pământul.

Într'un târziu veniră ei căpcâniți acasă și strigară la bătrână: „Noa, dar gata-i mâncarea?“ Hei, dar aceea n'avea de unde răspunde, că era arsă 'n cuptor. O căutară ei în dreapta, ba în stânga, ba 'n pod, ba 'n cămară, ba 'n pivniță, ba 'n grădină, că-i dusă după apă, deci o așteptară să vină. Până să le vină baba își aduseră aminte că 'n cuptor au ceva, deci luară piatra din gura cuptorului, să vadă friptă-i fata. Când colo — dau cu ochii de babă, toată arsă. Încremeniră odată! Apoi, după ce-și veniră în ori, își ziseră că numai fetele acelea au făcut acel lucru, deci dau a le căuta. Dar nu-s — și pace!

Atunci prind a alerga ea nebunii să le ajungă, dar ele au fost ajuns acasă și nu se mai temeau de ei. Capcâniți atâta au fugit să le ajungă până au căzut jos și toți au crepat, de nu le-a rămas, numai numele. Ba, dela ei au rămas și pasările lor, libușii, și primăvara, când ară oamenii, dau ocol în ater pe deasupra lor, sbierând: libuș, libuș, libuș!

(Din popor.)

Iubirea de animale și de pământ la romani și la români.

...Cu drept cuvânt a fost poreclit săteanul „talpa țării“.

(Inșă) el nu muncește numai singur, fiindcă are pe nedespărțiții săi soți de muncă; acești soți sunt vituțele lui: boii, caii, vacile, caprele, porcii și gălțile (pasărilor de casă).

Și iubește săteanul nostru pe acești soți de muncă, îi iubește într'atâta, încât nu uită de ei nici în cântecele și colindele sale, nu uită nici a le descânta — ca și unor membri țînători de familia sa — de se întâmplă vreo boală între ele.

Care dintre noi nu-și aduce aminte de colinda aceea, care zice că :

*„Sub dumbravă este-un tău
Și se scaldă Dumnezeu,
Tot se scaldă și se 'ntreabă
Ce-i mai bun pe-acest pământ?
— Nu-i mai bun ca oala bună,
Că ea vara de 'ndulcește
Și ea iarna te 'ncălzeșie.*

Tot se scaldă și se 'ntreabă
 Ce-i mai bun p'acest pământ?
 — Nu-i mai bun
 Ca și calul bun,
 Că te duce
 Și te-aduce,
 Te duce ca fulgerul,
 Te aduce ca gândul,
 Și 'n trezie
 Și 'n beție,
 Poartă oasă
 Păcătoasă...“

Un „voinic de codru“, ajungând la rău,
 vrea să-și părăsească calul, să-l vândă, săși
 facă bani de trăit, dar calul îi vorbește :

„Gândește ce faci, stăpâne,
 Nu te despărți de mine :
 Dunărea când am trecut
 Știi că toți s'au înecat,
 Eu, stăpâne, te-am scăpat,
 Ba nice nu ți-am udat
 Num' un corn de chepeneag*)
 Și io-atâta am suflat
 Pân' și-acela l-am uscat“.

*) Suman.

Și credeți că voinicul s'a despărțit de cal? Feri Doamne!

„Că voinicul fără cal
E ca peștele pe mal!“

Dar — totuși — nu calul este cel mai iubit sătenilor noștri, că „el umblă tot după cap de om...“

De aceea zice *colinda* mai departe:

„Tot se scaldă și se 'ntreabă (Dumnezeu):
Ce-i mai bun pe-acest pământ?

— Nu-i mai bun ca boul bun,

Că răstoarnă brazdă neagră

Și sub brazdă grâu răvarsă“.

Nu numai atât, dar — după credința săteanului nostru — Maica Sfântă însași, când era să nască pe Fiul Sfânt pe-acest pământ, încă a *colindat* pe la aceste dobitoace, a cercat să capete dela ele conac peste noapte și adevărat mai întâi a mers la turișul *oilor*:

„Dar Fiu-Sfânt când se năștea

Oile se spăria

Maica-Sfântă-așa zicea:

Fire ați oi afurisite,

De mine, de Dumnezeu,

Mai tare de fiul meu;

Lâna pe voi să nu stee,
 În tot anul să vi-o iee,
 Mielul de sub voi să piee!“

De aci a mers Maica Sfântă la ieslele
 cailor ;

„Dar Fiul Sfânt când se născu
 Caili mi se spăria
 Din copite tropotea,
 Maica-Sfântă-aşa zicea :
 Fire-aşi cai afurisişi,
 De mine, de Dumnezeu,
 Mai tare de Fiul meu :
 Voi să nu mai aveţi saş,
 Numa 'n ziua de Ispas
 Şi-atuncea vreme de-un ceas!“

De aci a mers Maica Sfântă la grăjduţul
 boilor :

„Ca să nască Fiul Sfânt,
 Fiul Sfânt pe-acest pământ.
 Fiul Sfânt când se năştea
 Boii sta şi ruguma,
 Pe Fiul Sfânt d'aburia,
 Maica-Sfântă-aşa zicea :
 Fire-aşi voi, boi, alduişi,*)
 De mine, de Dumnezeu,
 Mai tare de Fiul meu :

*) Binecuvântaşi.

*Intr'un ceas să vă hrăniți,
Intr'un ceas să hodiniți
Și la plug voi să porniți“.*

Va să zică: bună este oaia, că te 'ndulcește și te 'ncălzește, bun este calul, că te duce și te-aduce, ca gândul și ca vântul, dar nu-i ca drăguțul de bou, că el curând se satură și de nutreț și de odihnă și ține umăr cu omul la lucrul cel mai greu, le plugărit. Și sparg sătenii noștri, cu ajutorul boilor, chiar și moinele cele mai înțeleșite; numai într'un loc nu pot ara cu boii și cu plugul: BCU Cluj / Central University Library Cluj

*„Unde-i badea cu dorul
Nu poți ara cu plugul,
Că s'acață plugu' 'n dor,
Trag boii de se omor!“*

Bunătaea ce o are omul dela aceste dobitoace le-a făcut atât de iubite, încât săteanul socotește starea averii cuiva după numărul vitelor ce acela are.

Fata bucuroasă s'ar mărita după cutarele. vede că-i om cum se cade, ei, dar alta-i buba;

„Nu gâнди, bade, la mine,
 Că n'oiu mere*) după tine,
 Că eu, bade-s învățată
 Să mân juncanii la apă;
 Dar la tine ce-'oiu mâna:
 Mâța și pe mumă-ta!“

lată ce-i buba: n'are vite, deci e calic
 și nu-i trebuie...

Muierea cea săracă, flămândă și înse-
 tată, își leagă copilul și i se rupe inima
 de mila copilașului din leagăn, că trebuie și
 el să simtă lipsa; deci, legându-l, cântă
 jalnic:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Dă-mi, Doamne și mie vaci,
 Să dau lapte la săraci;
 Că, Doamne, de nu le-'oiu da
 Tu iar mi le poți lua!“

Ea dară nu cere bani și alte avuții, ci
 vaci cu lapte, știind bine că cine a ajuns de
 are o vacă cu lapte acela-i teșit de-asupra
 năcazului.

Un păcurar, într'o iarnă grea, sta cât
 pe-acel să-și vînză turma:

mere = merge,

„Lăsa-voiu la lupii oi,
Că de când is tot cu voi
M-am cărunțit ca și voi!“

Dar nu se 'ndură, căci ele-i răspund :

„Nu ne lăsa 'n cap de iarnă,
Ci ne scoate 'n primăvară,
Că frumos fi-'om mulțami
Și frumos fi-'om răsplăti :
La Păștițe
Cu jintiță,
La Sângeorz
Cu-un miel frumos,
La Ispas
Cu-un bruş de caș,
La Rosale
O lână mare,
La Crăciun
Cu-un suman bun!“

Și — văzând păcurarul atâtea bunătăți ce i le dă oaia, i se rupse inima de părere de rău și nu se putu despărți de ele până a fost în viață ; ba și când a simțit că i se apropie sfârșitul vieții, a lăsat cu limbă de moarte ca pe el să-l îngroape :

„...In strunguța oilor,
In jocuțul mieilor“

Că zice el:

„Oile cele bălăi

Mândru mi-'or cânta prin văi,

Oile cele seine

Mândru m-'or cânta pe mine“.

Îi sunt tare dragi săteanului nostru virtuțele, îi sunt dragi ca sufletul și, când se întâmplă de se bolnăvește vreo vită, cearcă numai decât să o vază.

...Și oare de unde vine că sătenii noștri iubesc atât de tare aceste dobitoace, încât le consideră aproape ca pe membrii familiei lor...? Este oare cauza numai folosul ce îl aduc ele, ori doară cu iubirea către ele a venit poporul nostru din Roma cea măreață? S'a străplântat doară această iubire din tată 'n fiu, ca și alte virtuți erezite astfel? (Căci, nu trebuie să uităm, că iubirea către animalele nobile și folositoare este o virtute.)

Să deschidem cartea neamului, că aceea ne va spune: Știut lucru este, că economia câmpului, agricultura, stă în strânsă legătură cu viticultura, adecă cu economia vitelor. Lucrările economului cele mai însemnate: gunoirea, aratul, grăpatul și ducerea

acasă de pe câmp a produselor, se întâmplă cu ajutorul animalelor; ele sunt ajutorul omului. Va să zică: unde este bine cultivat pământul acolo presupune și bune vite ajutoare, căci fără de ele nu se poate nici azi, când vaporul e pus în serviciul omului de multe ori, — dar cum s'ar fi putut în vechime, când puterea vaporului nu era în mâna omului?

Să vedem deci pe ce treaptă sta cultivarea pământului la străbunii noștri și atunci ne vom putea închipui cum va fi fost și viticultura lor. Aceasta trebuie să o știm, deoarece — după cum zice (scriitor și marele învățat roman) Cicero — istoria trebuie să fie martorul timpurilor, lumina adevărului, școala vieții, istoria trebuie ca — pe lângă povestirea războaielor — să cuprindă descrierea vieții economice a popoarelor.

Ființa economică a unui popor este unul din factorii de căpetenie ai vieții sale. Nu se poate închipui un popor puternic, înaintat, fără agricultură înaintată, deoarece agricultura înfloritoare a fost, este și va fi cât va ținea lumea temeliea măririi și prosperității statelor, izvorul, care dă naștere științelor

și artelor. Măritrea unui popor fiind — deci — nedespărțită de starea sa economică, este de mare interes ca — pe lângă cunoștința războaielor ce a purtat, a căpeteniilor viteze, ce a avut, să se cunoască și istoria dezvoltării sale economice.*)

E întrebarea acum dacă străbunii noștri, romanii cei vechi, au avut o agricultură înaintată sau nu; erau et mai mult ori mai puțin decât noi în ale lucrării pământului.

Și noi suntem datori mai mult decât oricare alt popor să ne punem această întrebare. Cercetările asupra vieții economice a strămoșilor noștri, cunoștința traiului lor, ne vor servi ca probe pipăite, ca și limba noastră, asupra originii poporului român, ne vor dovedi, că — pe lângă toate năvălirile ce au trecut peste patria noastră, pe lângă toată înrâurirea ce a putut să aibă asupra vieții noastre venirea și atingerea cu neamuri străine, — totuși, în agricultura noastră, în viața noastră domestică, în mai multe din obiceiurile țarantilor noștri, am păstrat

*) P. S. Aurelian, în „Analele Academiei Române“, 1878.

cu sfințenie și poate mai mult decât oricare popor de viță latină, datinile strămoșilor noștri.

În cele următoare mă voiu sili — după amintita lucrare a învățatului nostru Aurelian — de a arăta starea economiei la romani.

Agricultura era *ocupatiunea de căpetenie a romanilor*. Ei priveau averea teritorială ca temelie proprietății statului. Frunțașii, ca și poporul, nesocoteau până la oarecare punct negoțul și meseriile, *) pe cari le lăseau mai cu seamă sclavilor, cu deosebire sclavilor greci. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Și iată că poporul nostru, după atâtea sute, ba chiar mil de ani, e același până azi: românul se încălzește mai mult pentru plugărie. Până azi îi zice negustorului „grec“, în părțile sudostice ale Ardealului, deși acela poate e armean, sas, jidan ori chiar român.

Romanii aveau petreceau mai toată viața la țară. Căpitaniii cei mai de frunte, între alții *Cincinat*, lăseau coarnele plugului numai

*) O mare greșală — și la romani și la români, — deoarece și negoțul și meseriile trebuie să înflorească, împreună cu agricultura.

până mergeau la războiu, de unde — după ce erau încununăți cu laurii vitejești, — se întorceau spre a-și cultiva țările.

Dioclețian, după ce a depus purpura regală, s'a retras în Dalmația. Aci îl cercetă Maximin, coregentul de odată, și-l recercă să reia frânele guvernului, dar Dioclețian îi răspunse: Dacă-ți voi arăta legumele cultivate de mâinile mele proprii și peștii cei frumoși și grădinile mele ce le am la vila mea, de sigur că nu vei mai ținea să schimbi gustarea fericirii liniștite cu grijile cărmuirii. Cea mai mare fericire o gustă el atunci când putea culege fructele ostenețelor și ale sudoarei sale.

Întocmai așa fac și românii de azi,*) urmașii romanilor de altădată: oricâtă carte învață, orice ofițer îmbracă, românul dorește să-și petreacă barăm restul zilelor — cel puțin la bătrânețe — în sătulețul său, la țară, la moșioara sa, de pe care cu eruntă sudoare au scos părinții săi cele trebuincioase, spre a-l purta la școli.

*) În 1901.

Așa vedem că mulți pensioniști din neamul nostru, cari ar putea trăi la orașe și în cetăți, se trag la țară, unde sunt priviți cu stimă și respect din partea consăteailor și unde și ei se află mult mai bine decât în cetățile pline de fumul fabricelor.

Marele orator roman *Cicero* nu află destule cuvinte pentru a înălța agricultura și a susține că nici o meserie nu e mai vrednică de oamenii liberi, ca agricultura, adică cultivarea pământului, plugăritul.

II.

...*Poezii noastre* cei mai de renume nu află destule cuvinte de a admira natura cea liberă și *viața câmpenească*. Mai la fiecare din ei afli versuri minunate, cari arată iubirea cea mare ce o au față de câmp, munți, văi și față de *viața cea simplă sătenească*.

Astfel găsim la poetul *Zamfirescu*, în poezia „*Echo*“, eternizată (nemurită) *viața fericită a păstorilor*:

*„Am o turmă foarte mică,
Dar cu dânsa-s mulțumit,
N'am nevoie de nimică,
Mă pot zice fericit.*

*Nu gândesc la avuție,
Nici la nume sunător,
Numai cerul să mă fie —
Liniștit voiesc să mor.*

*În această vale mută
De nimic nu sunt lipsit,
Viața mea fiind plăcută,
Eu sunt foarte mulțumit.*

*O, voi, care cu mânie
Soarta voastră blăstămați,
De vreți bine să vă fie
În aceste văi intrați.*

*Că 'n oraș, dacă vre-odată
Vre-un bine voi simțiți,
Vine timpul altădată,
Când cu plâns îl răsplătiți!"*

Apoi Hașdeu (învățatul român), prinzând cu ochii spiritului viața orașelor și a satelor, exclamă, în poezia „Muntele și valea“ :

*„Priviți, priviți aceste văi,
De râulețe și de căi,
De busuioace și de clăi,
Brodate ca un curcubeu:*

*Se scaldă struguru' 'n lumină
 Și iasă mierea din albină
 Și tot e plin de Dumnezeu!*"

Apoi exclamă:

*„Poporul, care geme jos
 E singur valea roditoare
 Ce-i dat să crească grâu și floare,
 Bun și frumos!”*

Iar *Alecsandri*, veșnic voiosul *Alecsandri*, descrie „O noapte la țară“ astfel:

*„Frumoasă e câmpia cu dulcea-i liniștire
 Pentru acel ce fuge de-a lumii amăgire,
 Pentru acel ce caută un trai mai ne'nsemnat,
 Plăcut, plăcut e ceasul de griji ne'ntunecat
 Și dulce e viața ce curge lin, departe
 De-alomenirii sgomot, de-a ei fumuri departe!”*

Tot *Alecsandri* e atât de încântat de viața câmpenească și de „*Lunca*“ lui „din *Mircești*“, încât o descrie în versurile:

*„Luncă, luncă, dragă luncă! rai frumos al
 [țării mele!
 Mândră 'n soare, dulce 'n umbră, tainică la
 [foc de stele!*

.

*Umbra ta răcoritoare, adormindă, parfumată,
 Stă aproape de lumină, prin poiene tupilată,
 Ca o nimfă*) pânditoare de sub arbori înfloriți,
 Ea la sânul ei atrage călătorii fericiți
 Și-i încântă și-i îmbată și-i aduce la uitare
 Prin o magică plăcere de parfum și de cântare,
 Căci în tine, luncă dragă, tot ce are suflet, grai,
 Tot șoptește de iubire în frumoasa lună Mai!"*

Tot Alecsandri descrie în poezii frumoase aproape toată activitatea țăranului. Iată d. e. câteva versuri din „Secerișul“ :

*„In cel lan cu spicuri nalte au intrat secerătorii,
 Pe când era încă urmă de răsufllul aurorii.
 Toți, privind-i de departe, par'că 'nnoată
 ['n galbin râu,
 Fetele fără ștergare și flăcăii fără brâu.
 Secera, craiu nou de moarte, mereu taie,
 [spicul cade,
 Prepelița își ia puii și se duce ; lanul scade
 Iar în urmă holda mândră, răsturnată în bucăți,
 Se ridică 'n snopi de aur, se clădește 'n
 [jumătăți“.*

.

*) Zină.

În acest mod vorbesc toți scriitorii noștri mai de valoare, poeți și nepoeți, ridicând în slavă viața câmpenească și ocupațiile sătenești — după cum făceau și străbunii noștri.

Pliniu, unul din cei mai învățați romani, când vorbea despre timpurile când generalii lăseau plugul pentru a lua conducerea armatelor, iar — după învingerea dușmanului — părăseau sabia, pentru de a prinde coarnele plugului, *Pliniu* zicea cu inima plină de mulțumire, că atunci pământul se mândrea de a fi lucrat de mâni victorioase și consulare (de consul). Se și cunoștea pământul cultivat de stăpâni și sclavi. Azi încă se cunoaște pământul lucrat de stăpân de pământul cultivat de slugi.

De aceea a zis și înțeleptul *Beniamin Franklin*: „Cine vrea să se înavuțească din economie — să țină însuși de coarnele plugului“.

Străbunii noștri, precum am văzut, se mândreau a ținea de coarnele plugului, dar le și rodeau țarinile. Frunțașii satelor noastre încă spun cu mândrie că sunt plugari și cu fală mână boii la plug:

„Hais ho! cea ho bourean!
 Hai la brazdă, Surian!“

Și boii îl ascultă și frag unde spun ei, numai cât nu pot povesti împreună.

Romul, întemeietorul cetății eterne, a Romei, întemeie colegiul celor 12 preoți *arvali*, încununăți cu spice de grâu; aceștia jertfeau zeilor cele dintâi roade ale pământului, cerându-le recoltă bogată.

Preoții noștri de azi încă aduc Dumnezeului celui viu jertfă de pâine și de vin, sau de pâine și de struguri. Ei încă își binecuvântă țarina, la Rosale ori la înălțarea Domnului, și cer vreme prietnice, sămănăturilor, iar fetele cele curate — până preoții își împlinesc funcția la țarină — adună spice de grâu curat și împletesc din ele cununi, cari se pun pe fruntea mirilor, când se cunună.

Fondatorul Romei, *Romul*, dăte locul întâiu locuitorilor dela țară, sătenilor, privindu-i și umblând cu ei ca cu fruntea cetățenilor și — drept dovadă despre această — le încredință paza celor mai avute părți (cartiere) ale orașului.

Iată de ce cu fală se numește săleanul nostru, plugarul, până în ziua de azi „talpa țării“ — flindecă așa era numit și așa era luat în samă din străbuni și aceasta n'a uitat-o nici:

*„Când purta în grea robie — jugul greu,
Căci credea'n a sale brațe — și'n veșnicul
[Dumnezeu,*

pe care

*„L-a chemat ca să-i ajute — și-a venit
Și din lanțuri inimice -- brațele i-a slobozit“.*

După ce Romul întemeieă cetatea eternă, spre a face pe romani să se așeze la un loc și să părăsească viața nomadă — la care țineau la început atât de mult — împărți între dânșii pământul și-l îndemnă să-l lucreze.

Și — uitați-vă, oameni buni: cum făcu părintele romanilor la început, așa facem noi, românii, până în ziua de azi — înțeleg oamenii cei cu socoteală: de-am avea moștoară cât de mică și copii cât de mulți, la toți le facem parte din ea, căci bine știm că până când au copiii noștri un petec de pământ sunt legați de acela, nu pot zice că

nu au nimic, nu sunt siliți să rățăcească prin neagra străinătate, „unde n'ai soră, nici frate, nici un om cu dreptate“, nu sunt siliți a lua lumea 'n cap; sunt legați prin petecuțul de pământ de satul lor, de neamurile lor, sunt moșteni — nimenea nu le poate arunca vorba: *venitură*.

Fiecare cetățean roman primea două *jugăre*. Cuvântul *jugăr* este în uz în graiul nostru român ardelenesc și încă chiar în înțelesul în care era în graiul vechilor romani...

Partea de pământ a fiecărui roman era însemnată, dar numai cetățeanul roman putea să dobândească pământ. Străinii nu puteau ajunge proprietari.

Lucru vrednic de însemnat este dragostea ce o aveau romanii față de pământ. Inima lor se umplea de bucurie când puteau să stea la moșia lor.

Acest lucru se vede până azi la sătenii noștri; numai atunci e fericit românul când se știe la moștoara sa, în cuibul său. Când — fie din orice pricină — e silit a-și părăsi moștoara, e desnădăjduit.

III.

După cum își iubeau romanii pământul, înțocmai așa își iubeau și vitele, care le ajutau la lucrarea pământului.

Poetul *Ovidiu* pune în gura unui învățat, Pitagora, următoarele cuvinte, îndreptate împotriva obiceiului de a se nutri cu carne de vită: „Ce sunt oare vinovații boii! Ei sunt un soi de animale nevinovate, simple, fără viclenie, născute pentru muncea cea mai grea!“

Agronomul *Varrone* raportează că în vremile vechi uciderea unui bou era privită de crimă. *Pliniu*, naturalistul, povestește în această privință următoarele;

„Noi privim animalul acesta (pe bou) ca pe soțul nostru de muncă la cultivarea țarinelor; boul era atât de cinstit de strămoșii noștri încât a ajuns până la noi exemplul unui om învinovățit și pedepsit de poporul roman pentru că omorise boul spre a mulțami dorința unui copil răsfățat, care se plânsese că nu mâncase încă vintre; el fu alungat ca un om, care omorise pe plugarul său“.

Doamne! mulți nesocotiți sunt azi cari chinuiesc vitele, fără a fi măcar dojenți, necum pedepsiți!

Cinstea dată vitelor avea la romani chiar un caracter religios. Romanii sărbătoreau chiar o zeităte anumită: *Bubona*, care ferea boii de toate relele. Sub numele de *Saturnalia* se aducea închinăciune lui Saturn, pentrucă zeul acesta — spuneau ei — a învățat pe oameni mai întâi să folosească ba-lega de vită la îngrășarea locului.

Oare *impănarea bouului*, cum se întâmplă în unele locuri (Țara Hațegului), în ziua de Ispas ori la Rusale și care datină era odată generală la toți romanii — nu este un semn de cinstea ce o dă poporul nostru acestui animal?

La romani familia însemnate se întreceau care mai de care să aibă vite mai frumoase și se mândreau cu numele de *Porcius*, *Ovidius*, *Caprilus* (porc era porc și în latinește, ovis era oale, capri era capra). Așa și românii noștri sunt foarte făloși cari pot purta plug cu patru boi și turmă mare de oi și nu se sfilesc de numele de Por-

cius, Văcar, Căprar, Bouar, Păcurar, Căluț și altele.

Intr'atâta a fost în Roma recunoscut folosul ce îl aduceau vitele, încât numele lor fu folosit, la început, ca semn al avuției, ca monetă, ca ban. Sub domnia lui *Serviu Tului* se băteau monete cu chipul unei vaci, al unui bou, al unei oi sau purcel și banul însuși se numea *pecunia* (dela *pecus*, care însemnează vită), de aici și cuvintele românești: *păcurar*, *păcuină*.

Înmulțindu-se populațiunea și cu ea nevoile, se văzură și romanii siliți a mări moșiile. Totuși, nu se da unei familii mai mult de șapte jugăre. Cetățenii de tot iluștri, cari aduceau patriei serviciile cele mai însemnate, aveau voie să ia din avutul comun până la 50 de jugăre, dar erau mulți cetățeni vestii, cari nu râvneau la mai mult pământ decât conștrații lor. Așa a fost, de exemplu, *Curia Dentat*, care — în urma marilor servicii aduse patriei, — primi, în trei rânduri, onorurile triumfului, — cu toate acestea el respinse cele 50 de jugăre de pământ, oferite de Senat, mulțumindu-se numai cu șapte, câte aveau și conștrații săi. Această

stare de lucruri finu aproape patru sute de ani...

Față de micimea proprietății ce aveau romanii, la început, în cele dintâi veacuri, putem înțelege că numai printr'o cultură îngrijită s'a ajuns la starea înfloritoare a agriculturii și la îmbelșugarea producțiunii... Strămoșii noștri se mulțămeau cu un trai mai ieftin decât noi; mâncarea și îmbrăcămintea lor erau de acasă, din produsul moșiei — nu cumpărau din prăvălii, ca noi, apoi pământul încă îl lucrau mai cu îngrijire decât noi, cu toate că nu aveau instrumente agronomice atât de perfecționate, desăvârșite, cum sunt ale noastre.

Un cetățean cu numele Furiu Cresiniu avea holde atât de frumoase încât fu bănuț că ar scoate prin farmece grăsimea din țarinile vecinilor. Fiind dat pentru aceasta în judecată duse Furiu Cresiniu, în ziua judecării, în For, (în parlamentul roman) ca mijloc de convingere, pe oamenii casei sale, toți sdraveni, curași, bine îmbrăcași și nutriși; mai duse unelte bune și bot buni, iar acolo zise, adresându-se poporului: „Iacă, în ce stau farmecele mele! Nu pot să vă mai arăt

și să vă aduc în For chibzuirile, sudorile și vegherile mele!... Il judecară de nevinovat.

IV.

Din cele scrise până acum se poate vedea întrucât ne asemănăm cu străbunii noștri întru ținerea vitelor și îngrășarea și cultivarea pământului. De încheiere aș dori: să ținem obiceiurile lor cele simple, de pe timpul republicei romane, să trăim cu cumpăt și cu socoteală, să fim *cruțători* și *muncitori* și unul fiecarele din noi să țină cu scumpătate moștile moștenite, iar, întrucât ar fi prea mici, să le mărim pe cale *cinstită*. Da, să ne iubim și păstrăm pământul, căci mare dreptate are poetul I. Scurtu când, în poezia sa „Poporul“, zice :

„Numai pământu-i bun cu el,
Că nu-l muncește înzadar.
Ii dă și pâine de trăit
Și apă de-alinare
Și, când de viață-i obosit,
Odihnă-i dă țărâna, 'n-dar...“

Refeag, August 1901.

De Ioan Pop-Reteganul a apărut în „Biblioteca populară a Asociațiunii“ :

1. „Povestiri din viața țăranilor români“ [1908], cu o prefață de Octavian Goga. Nr. 1, 2, 45, 66, 78 din seria I., epuizat (nu se mai află de vânzare).
 2. „Lucă -- minte slabă“ și alte povestiri pentru popor. Nr. 126. (Epuizat).
 3. „Casa țăranului român“. Sfaturi. Nr. 145 5 Lei
 4. În *Un ceas de șezătoare populară*. Chtuituri adunate. Nr. 148 5 „
 5. „Stan Bolovan“ și alte povești ardelenesti, culese din gura poporului. Nr. 172 5 „
 6. „Din Țara Hațegului“. Povestiri. Nr. 180 6 „
 7. „Copiii Ursufului“ și alte povestiri pentru popor, cu o prefață de Horia Petra-Petrescu. Nr. 185 10 „
 8. „Dascălul Ioniță“. Povestire. Nr. 196 5 „
 9. „Odinioară și acum“ 5 „
- Deosebit: „Povești din popor“. (Epuizate.)

Cuprinsul :

	Pag.
Cuvânt înainte	3
Defunata, legendă	5
Căpeânii, legendă	18
Iubirea de animale și de pământ la romani și la români	22

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Datorințele bunului Român.

I. Ce este Asociațiunea „Astra“ ?

Este cea mai mare și cea mai veche societate românească din Ardeal, pentru răspândirea culturii în sânul poporului român.

II. Ce a făcut și va face Asociațiunea ?

1. A ajutat în timpuri grele, cu *burse*, tinerii români la învățatură de carte și de meserii. — 2. A înființat o *bibliotecă centrală* în Sibiu. — 3. A înființat un *Muzeu* minunat, cuprinzând mai ales lucruri făcute de harnicele țărânce române, dar și alte celea. — 4. A ținut zeci de mii de *conferențe* populare la sate și la orașe. — 5. A înființat *cursuri pentru analfabeți* (neștiutori de carte). — 6. A înființat *bănci populare și cooperative*. — 7. A tipărit, în zeci și zeci de mii de exemplare, *cărți de învățatură și petrecere pentru popor*. — 8. A tipărit revista „*Transilvania*“. — 9. A înființat *despărțăminte, cercuri culturale, biblioteci populare* la sate. — 10. A ajutat construirea de *Case naționale*. — 11. Ajuta tipărirea unei biblioteci pentru cărturarul cu școală mai mare (de către Secțiile „*Astreii*“ din Cluj).

III. Ce trebuie să facă orice Român bun ?

1. Să se *inscrie membru* la Asociațiune (membru fondator 1000 Lei, membru pe viață 500 Lei, membrii activi 50 Lei). — 2. Cărturarul cu știință de carte mai multă să aboneze revista „*Transilvania*“ și să cumpere cărțile tipărite de Secțiile „*Astreii*“. Aceștia, și apoi lumea dela sate să cumpere broșurile din Biblioteca poporală a „*Asociațiunii*“ (fiecare coală de tipar de 16 pag. 1 Leu, 50 coale cu 800 pag. 50 Lei).

**Să iubiți Asociațiunea „Astra“ — cetitori
români ai acestei cărți!**

**Dacă iubiți Asociațiunea aceasta, să știți
că lucrați pentru propășirea noastră, a tu-
turora!**

**„Astra“ vrea o țărănime sănătoasă, de-
șteaptă, vrednică, cu gospodării înfloritoare,
cu încrederea într'un viitor strălucit.**

Calea „Astrei“ duce spre mântuire!

Ultimele numere ale „Bibliotecii popo-
rale“ sunt următoarele:

Nr. 213. *„Tot omenia-i mai tare“*, comedie
țărănească, în 3 acte, de *Petrea Dascălul*.

Nr. 214. *Valorificarea muncii, raționali-
zarea gospodăriei țărănești*. Invățătură agrı-
cole-economice, scrise în grai popular de
Gheorghe Brânduș.

Nr. 215 - 216 *Dragostea pârdaľnica!* Nă-
ravuri muțerești.) Comedie populară în 4 acte
de *Iosif Gregor Tajovsky*. Tradusă din limba
slovacă de *Libușa Monasterianu*.

Nr. 217. *Noroc și veselie!* („Mărița Sabie“
și alte schițe umoristice din viața poporul.)
De *Nicolae Lupu*.

Nr. 218. *Calendarul pentru popor al Aso-
ciațiunii pe a. 1935*, întocmit de *Horia Petra-
Petrescu*.

Nr. 219. *Povestiri istorice*. Din trecutul ro-
mănesc al Clujului, de *Ion Filimon*.